

הַלְבוּת הַשְּׂעָה בְּאֵב סִימָן תַּקֵּם תַּקְסָא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כ]

מְשַׁכְּחַת הַמְצוּתָא וכו', לא זמלא פיו ע'חוקק'.

36) אכן בשחוק בעלמא, כתב הערוך השלחן (ס"ח) שלית לן בה, ואין דברי השר"ע אמורים אלא חזקא כשעוסק בשחוק זמן מרובה עם אחרים.

37) ואף שיש לשמוח בלימוד התורה ובקיום המצוות, כתב הכף החיים (ס"ק לט) שהיינו שמחת הלב, וכמו שנאמר 'פקודי ה' ישרים משמחי לב'.

סימן תקסא

דין קְרוּאָה עָרִי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם וְהַמְקָדָשׁ בְּחַרְפָּנוּ

[משנ"ב ס"ק א]

וְלֹא עָרֵי יִשְׂרָאֵל.

1) ולענין ערי יהודה בזמנינו (כגון חברון, וראה שער השובה ס"ק א), כתב בספר ארץ ישראל (להגרי"מ טוקצינסקי, סי' כב ס"א) שאין נוהגים לקרוע בראייתו, כיון שאין ידוע בודאות מקומן של ערי יהודה שהיו וחרבו, ועוד, שהבאים לירושלים מצד מערב ולא מצד דרום, אין פוגעים בערי יהודה לפני שפוגעים בירושלים [ראה שו"ע להלן (ס"ג)]. מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ד סי' ע אות יא ו"ח"ה סי' לו אות א) משמע שקרועים עליהן אף בזמנינו [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק ב)].

[משנ"ב ס"ק ב]

פִּינּוּן שְׁהִישְׁמַעְאִילִים מוֹשְׁלִים צְלִיקָם מְקַרְבֵי בְּחַרְפָּנוּ.

2) ובזמנינו שישראל מושלים בירושלים והבתים שבה בנויים, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ד סי' ע אות יא ו"ח"ה סי' לו אות א) שאין צריך לקרוע אלא אם כן רואים מקומות בערי יהודה או בירושלים שהם ברשות האומות. מאידך, הנרש"ז אויערבך כתב (שו"ת מנחת שלמה קמא סי' עג אות י), שכיון שגם בזמנינו נמצאים בירושלים כנסיות וקברים של נכרים ואין ביריבו לעוקרם, נחשבת ירושלים ערוין בחורבנה. וכן דעת הגרי"י קניבסקי והגרי"ד יונגרייז (ארחות רבנו ח"ב עמ' קמט), ומטעם שאף בזמנינו אין ישראל שולטים שליטה מוחלטת, מחמת שהם תלויים בדת האומות. ואף בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' עח) צידד שכיון שהשלטון אינו ביד שומר תורה ומצוות, אין נחשבת ירושלים שהיא בבנינה, אלא שכתב שהנהגה להם לישראל שאינם נוהגים לקרוע.

[משנ"ב ס"ק ד]

הַקְרוּאָה יְרוּשָׁלַיִם.

3) וירושלים החדשה שמוחוץ לחומות, כתב בספר ארץ ישראל (להגרי"מ טוקצינסקי, סי' כב ס"ב) שאינה נחשבת כירושלים לענין זה, ואין לקרוע אלא על ראיית העיר שבין החומות, וראיית החומות עצמן, וכן על ראיית הר ציון. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' עח) שאין דינה כירושלים אלא כערי יהודה [וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק א)]. וכן נהגו החו"א והגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קמח) לקרוע בכניסה לשער יפו בשעה שראו את העיר העתיקה, ובעל הדברי יציב (הליכות חיים מועדים חומנים עמ' רמא) היה רגיל בדרך כלל לעצום את עיניו כשהגיע סמוך לעיר העתיקה עד שהגיע לכותל, ושם קרע, מפני הספק מהיכן מתחיל החיוב לקרוע על ירושלים [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק ח)].

[משנ"ב ס"ק ה]

בֵּית הַמְקָדָשׁ וכו', שֶׁבְּלִנּוּ טַמְאֵי מְתִים וכו', [ענין בְּלִקוּטֵי הַלְבוּת וְקָחִים בְּפָנֶיךָ הַשּׁוֹחֵט וְטַמְעָלָהּ מִה שֶׁבְּתַבְּנֵי שֵׁם מְעַנְּנֵן זָה].

4) ומה נחשב ראיית בית המקדש לענין זה, כתב בספר ארץ ישראל (להגרי"מ טוקצינסקי, סי' כב ס"ה) שדוקא כשרואה את רצפת העזרה נחשב הדבר כראיית המקדש החייב בקריעה על כך, ולא כשרואה את הר הבית או את חומותיו [וראה הערה הקודמת], וכן ראיית הכותל המערבי אינה נחשבת ראיית המקדש, אכן הוסיף (שם ס"ז), שעל ראיית כיפת המסגד שעל הר הבית, כתבו ה"ב"ח והפאת השלחן שקרוע, וכן צידד הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פט"ז ארחות הלכה הע' 15).

מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ד סי' ע אות יא) משמע שאף מי שבא לכותל המערבי ואינו רואה את רצפת העזרה צריך לקרוע, וכן נהגו החו"א והגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קמח-קמט).

5) ואף לעלות להר הבית שלא במקום המקדש, כתבו הגרי"י קניבסקי והגרי"מ שך (בכרך רבי"ם, ארחות רבנו ח"ב עמ' קנט) וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' א אות א) שאסור, מפני שאף אם נדע לכוון היכן היו הגבולות של מקום המקדש [וראה ספר שאילת דוד להגרי"ד מקארלין, קונטרס דרישת ציון וירושלים], מימ אסור להיכנס גם למקומות בהר הבית אשר הם בודאות מחוץ למקום המקדש, כיון שיתכן שהאנשים טמאים בטומאת זיבה [שמחמתה אסור להם להיכנס גם להר הבית], וצריכים ספירת שבעה נקיים וטבילה במים חיים כדי להיטהר ממנה, ואף אם יעשו כן ויטהרו אין להחזיר להם לעלות, מהשש שיראו אותם אחרים ויכסרו בלא עשיית דברים אלו ובלא הקפדה על הגבולות.

וחייל שמוכרח להיכנס לשטח הר הבית משום פיקוח נפש והצלת נפשות, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ל תשובה ד) שצריך לטבול לפני שנכנס, ולהסיר מעליו את כל הבגדים והחפצים שאינם צריך, כיון שיתכן שהם נטמאו בטומאת מת, וכמו כן יגלה את שערות ראשו, כדי שלא יחשב פרוץ ראשו, וכשיסיים את תפקידו, ירוץ מיד החוצה, כדי שלא לשהות שם אפילו רגע אחד שלא לצורך.

ולענין ההתקרבות לכותל המערבי, החו"א (ארחות רבנו ח"ב עמ' קמט) אמר לגרי"ח קניבסקי שמוותר להתקרב עד הכותל, כיון שכותל זה הינו של הר הבית ולא של בית המקדש [ולפיכך העומד מחוץ לו אינו עומד במקום הר הבית], ובלבד שלא יכניס את אצבעותיו לבין אבני הכותל [אכן מובא שם, שהחו"א עצמו לא ניגש עד הכותל אבל עמד בתוך י"א אמות מהכותל], ובשו"ת אור לציון (שם) כתב שמוותר אף להכניס את האצבעות, וכן השיד הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו ארחות הלכה הע' 41) שלא ראה מלפנים שמקפידים על זה.

6) שם (סו, ב בדפי הספר, בוכח תודה) כתב, שהרבה ראשונים פסקו שקרועת הבית לא בטלה בזמן הזה [כרמב"ם פי"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ט], ולא כראב"ד שם], ולפיכך הנכנס לשם בזמנינו חייב כרת.

[משנ"ב ס"ק ו]

וְלִקְרָע אֶת בְּגָדֶיךָ וכו', אֵף כְּלֵי שֵׁם וּמְלָכוֹת.

7) ומה שאין נוהגים העולם לקרוע בזמנינו את בגדיהם, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' עח) שאינו כרוין, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ג אות יב), וכן מתבאר בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ה סי' לו אות ג).

המשך במילואים עמוד 23

מילואים הלכות תשעה באב סימן תקם המשך מעמוד קודם

המערבי שרד בית מקדשינו ותפארתנו, התכנסו רבני ירושלים וגזרו באיסור חמור ולטותא דרבנן לבלתי היין איש או אשה לשורר בכלי זמר בנישואין, אכן, בקובץ בית אהרן וישראל (חסידי עמי קה) מבא בשם זקני וחכמי ירושלים, ובניהם הגרי"ש אלישיב, שאין קשר בין המגיפה שהייתה בירושלים לגזירה זו, ועיקרה נתקנה לחזק את גודי הצניעות, שמחמת כלי הזמר היו באים לידי תערובת אנשים ונשים, רק שהמהרי"ל דיסקין הוסיף שבירושלים ראוי להקפיד בזה ביותר גם מחמת החורבן שלגד עינינו. אמנם בספר ישא יוסף (ח"א סי' קכב) כתב שדעת הגרי"ש אלישיב שסוד התקנה הוא מחמת מה שהזכיר לעיל בשם המהרי"ל דיסקין.

ואם יש לנהוג כן גם בירושלים החדשה שמחוץ לחומות, בספר השרף מבריסק (עמ' 370) מובא שדעת המהרי"ל דיסקין שיש להקפיד על כך גם בשכונות החדשות שבירושלים, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (ישא יוסף שם סי' קכבא). וראה שם דעתו מה נכלל בירושלים לענין תקנה זו, אכן, בספר בית חתנים (שם) הובא בשם הגרי"ש אלישיב שמחוץ לחומות העיר העתיקה יש להקל, והמחמיר תבא עליו ברכה).

ובני ספרד, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ל תשובה ג) שאינם צריכים לחוש לזה כלל, שלא קיבלו כן אלא בני אשכנז אבל לא בני ספרד, וראשונים הם לנגן בכלי שיר בשמחת נישואין בכל מקום בעיה"ק וירושלים ת"ו. וכן הורה הגר"ח שיינברג (ישמח לב סי' רנז) שבני ספרד פשוט שלכתחילה אינם שייכים לתקנה זו (נראה מה שהוסיף שם לגבי בני אשכנז).

ולחכות בתוף, כתב האדמו"ר ממונקאטש (אות חיים ושלום הגהות אות שלום הלכות מילה סי' רסה סי' ס"ב) ששמוע שאף אלו שאין מנגנים בכלי זמר, מיזם נהגו להכות בתוף. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (ישא יוסף שם סי' קכ) שאין זה בכלל כלי זמר.

ולענין נגינה באורגן, דעת הגר"שז' אויערבך (שלמי שמחה עמ' שלא) שלא הותר אלא לנגן בתוף בלבד ולא שום כלי זמר אחר, וכן משמעות דעת הגרי"ש אלישיב המבא"ת לעיל (נראה מה שהביא בספר ישמח לב (שם) בשם הגר"ח שיינברג, שאורגן נחשב ככלי אחד אף על פי שמשמיע כמה קולות).

ולחשימע בחתונה מוזיקה מוקלטת, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' תצד) שאף השמעת מוזיקה מפטיפון בכלל התקנה ואסור. וכן דעת המהרי"ל דיסקין (אל גיל כעמים עמ' לב) והגרי"ש אלישיב (ישא יוסף שם סי' קכב). אכן, דעת הגר"ח שיינברג (שם) שיש להקל בזה.

וכשאר שמחות, דעת הגרי"ש אלישיב (ישא יוסף שם) שמותר לנגן, כיון שהמנהג הוא רק בשמחת חתן וכלה. אך הוסיף (שם סי' קכב) שסעודת שבע ברכות כלולה באיסור.

אף הקלטת שירים שמילותיהם מהפסוקים (או מהברכות) השמעתם לאחר מכן, בטיפ רקורד וכדו', אסורה גם כן, אלא שאפשר שכיון שעל כל פנים האדם בעצמו אינו מזמר אלא רק המכשיר החשמלי, אין זה בכלל האיסור (נאול' זה הטעם שהרבה מקילים בזה שמשמיעים שירים בכל מיני מכשירים, וכן נהגו כבר בדורות שלפניו שהיו רגילים להשמיע שירים מפסוקים במכשיר הפטיפון ולא מידו בידם חכמי אורנו הדרוה). והוסיף, שכיון שאנו רואים שלמועשה רוב העולם מקילים לשיר בשמחות פסוקים, אף שצריך עיון טעמו (במובא לעיל), על כל פנים לפי מה שמקילים בזמרה של האדם ממש, וראי שאין להחמיר גם בהפעלת מכשירי השמעה. אך סיים שלבעלי נפש מן הראוי להחמיר שלא להקליט שירים מפסוקים, ואף אם נעשה כבר ראוי לא לשמוע את זה, אלא אם כן מה ששומע אינו לשם בילוי, אלא כדי להיזכר במה שעשו בזמן מסוים.

אך על חוננים שמאריכים בשבת ויומים טובים במינות יחר מדיא; כתב לעיל (סי' נג סי' לו ובשעה"צ סי' תקט ס"ק ב) בשם ה"ם של שלמה שזה מנוה, כיון שאין זה לא מחציו להי' ולא מחציו לכ"ם. ומיזם למי שמתענגים בזה, כתב הערוך השלחן (סי' תקט ס"ב) שאפשר שמותר, כיון שאע"פ זה עונג יום טוב, אבל לאחרים אין נכון לבלות זמן על לא דבר.

[משנ"ב ס"ק טז]

הכל שר"י (34) וכו', ומפל מקום אין לשמח ביה"ת (36).

34) ואף לשאר עניני מצוה, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' קסח) שמותר, שלשון הרמ"א יגון בבית חתן וכלה, משמע שזו דוגמא בלבד והוא הדין לכל דבר מצוה. וכעין זה כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' טז), שמותר לשמוע כלי שיר שמשמיעים זמר קודש וזמר מצוה לעורר הלבבות, או למי ששומע לפקח עצבותו, כיון שגם זה בגדר מצוה (ואף בשו"ת דברי יציב (ח"ב סי' רמז) כתב שמותר לשמוע כלי זמר לצורך רפואה, וראה עוד שם).

וראה מה שכתבנו לעיל (סי' יא) בענין שמיעת מוזיקה מוקלטת.

35) ומנהג ירושלים שלא לנגן בכלי זמר בחתונה, וכתב בשו"ת שלמת חיים (סי' תתפ"ח-תתצ) שמקור הנהגה זו באיסור שהתחייב הנאון רבי מאיר אויערבך בעל האמרי בינה, ואחר שלא חשש לזה נעשה קשה. והוסיף (נשין להקל בכך גם בדורות הבאים, כיון שהמהרי"ל דיסקין אמר שכך ראוי לנהוג על כל פנים בירושלים שהחורבן לגד עינינו (בספר בית חתנים (פכ"ד סי' יב) וכעין זה גם בספר השרף מבריסק (עמ' 366) הובא, שבזמן מגיפת חולירע נוראה שפרצה בשנת תרכ"ה בירושלים עיה"ק הפילה חללים רבים וביניהם כמה גאוני עולם, ולאחר שכשאלת חלום שנעשה אחד מגדולי הדור נתברר שהמגיפה פרצה משום שלא הקפידו אנשי ירושלים על כבודו של הכולל

הלכות תשעה באב סימן תקם תקסא המשך מעמוד 74

ותושבי ירושלים (החדשה) אף המרחקים ממקום המקדש, ואף הורה, שמי שכבר נהג לקרוע על פי הוראת גדולי, יכול להתיר את נדרו, משום שנודע לו רק בעת שמנהג זה שלא לקרוע אינו טעות. מאידך, בשו"ת אגרות משה (שם) כתב שאף תושבי ירושלים צריכים לקרוע ולענין העצה להקנות את הבגד לאדם אחר כדי להיפטר מקריעתו, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ל תשובה ה) שאין לנהוג כן, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הערוך מועד קטן כ, ב) מפני שהקנה אינו מקפיד על כך שלא יקרע הבעלים את הבגד שהקנה לו (נראה שו"ת אבני ישפה (ח"ג סי' נט)). וכן דעת הגר"שז' אויערבך (מערני שלמה עמ' ט) שאין נכון כלל לעשות כן, ויתכן שאף אינו מועיל מן הדין.

ותושבי ירושלים שלא ראו את מקום המקדש שלושים יום, כתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' רמז) שחייבים לקרוע, אלא שהעולם אינם קורעים, ויש להיזהר בדבר ולקרוע. והברכי יוסף (סי' ב) הביאו, וכתב שהמנהג שלא לקרוע, והביאו השני תשובה (סי' ב), וכן כתב למועשה בספר ארץ ישראל (להגרי"מ טוקצינסקי, סי' כב סי' ט) שמקילים בדבר ואין קורעים. וכן דעת הגרי"שז' אויערבך (מערני שלמה עמ' נח, והליכות שלמה תפלה פכ"ג ארחות הלכה הע' 116), וביאר את המנהג, שמפני שכולים תושבי העיר לבוא בקלות למקום המקדש ואינם באים, מוכח שאינם מרגישים כל כך את צער החורבן, ולפיכך המנהג שאינם קורעים אף כשמוגיעים לכותל, והוסיף, שכן נוהגים כל

מילואים הלכות תשעה באב סימן תקס תקסא

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק יג]
את לב[11].

(11) וזכוננו, כתב בספר ארץ ישראל (להגרי"מ טוקציינסקי, סי' כב ס"ד) שהמנהג לקרוע רק בגד אחד, ואפילו בכלי. וכן כתב בעל האמרי אמת (אוסף מכתבים סי' ס) בשם זקני ירושלים, שקרעים רק בגד אחד, וכן כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה קמא סי' עג אות א) שנהגים כן כדעת הראב"ד (פ"ה מהל' תענית הי"ז), הלא כהרמב"ם (שם) והשו"ע (כאן). וכן דעת הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קמט) קמח) שאפשר להקל ולסמוך על הראב"ד משום שספק דרבנן לקולא.

[משנ"ב ס"ק יז]

דקקטנתו פטור[12] וכו', דהא ראה איתן תוף שלשים יום[13].
(12) ואף משום מצות חינוך, דעת הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קנד) שאין צורך לחנך את הקטנים לקרוע, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (ש"ת אבני יספה ח"ב סי' נה) שאין צורך לחנכו בקטנותו כדי שיעשה כן כשיגדל, מפני שמצפים אנו שגדל יבנה כבר בית המקדש.

(13) ומי שראה את מקום המקדש לאחר שלשים יום בשבת, ולא קרע, ועוד ראהו בחול בתוך שלשים יום לשבת זו, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' נב אות ד) שצריך לקרוע. מאידך, הגר"ש אויערבך כתב (שו"ת מנחת שלמה קמא סי' עג אות ב ו-ח) שאין צורך לקרוע, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הערות מועד קטן כ, א).

ואף מי שבא לכותל לאחר שלשים יום בשבת ושאר שם עד מוצאי שבת, כתב הגר"ש אויערבך (שם אות ד) שאינו צריך לקרוע במוצאי שבת, כיון שבשעת הראיה היה פטור מקריעה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הערות שם). [וראה ש"ת מהר"ל דיסקין (ק"א אות קפה) שכתב שהאחרונים הנו לגבי מי שראה את המקדש בשבת, האם צריך לקרוע במוצאי שבת, ולמעשה לא הכריע בדבר. והוסיף הגר"ש אויערבך (שם אות ג) שיתכן שאף ביום חול מי שבא לכותל ביום ושאר שם עד שהחשיך היוב ולא קרע, שוב אינו צריך לקרוע, כיון שכבר עבר יום הראיה.

ואף באותו יום שראה את המקדש, אם לא קרע וכבר שכ לביתו, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ה סי' לו אות ד) שאינו צריך לקרוע בביתו, כיון שחייבו חכמים לקרוע דוקא בשעת הראיה. וכן כתב הגר"ש אויערבך (שם אות ה), והוסיף, שאף החזו"א שהורה שאין צריך לקרוע למחרת, יתכן שכונתו דתה גם באותו היום.

ההולך לכותל בערב שבת או ערב יום טוב אחר חצות, כתב בספר ארץ ישראל (שם) שהמנהג שאינו קרוע, וכתב בשו"ת אגרות משה (שם אות ב) שיתכן שטעם המנהג הוא משום שבאים על ידי כך לידי צער ונמשך הצער לאחר כניסת השבת, ולפיכך כתב (שם, וביו"ד ח"ג סי' נב אות ד) שאם מנהג זה הוא מנהג קבוע ובוחר, אין לשנות מהמנהג, אך אם לא, יש לקרוע. דעת החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמ' קמט) הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ג אות טו) שגם בזמנים אלה צריך לקרוע.

המגיע לכותל במוצאי שבת, דעת הגרי"ש אלישיב (שם אות יז) שצריך לקרוע. וכן בראש חודש וימים שאין אומרים בהם תחנון, דעת החזו"א (ארחות רבנו שם) והגרי"ש אלישיב (שם) שצריך לקרוע. אכן, המגיע לכותל בחול המועד, כתב בספר ארץ ישראל (שם ס"א) שאין צורך לקרוע, וכן כתבו בשו"ת מנחת שלמה (מהדריק סי' עג אות ב) ובשו"ת אור לציון (שם). וכן דעת הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו שם).

(8) משמע שאף אמירת מלכות שלא לצורך נחשבת ככרחה לבטלה, אכן, בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קכט אות ה) כתב שדברי המשנ"ב הם לאו דוקא, שהרי מותר לומר 'מלך העולם' בכל עת שרצים, ולפיכך יש לומר בשעת הקריעה 'ברוך אתה מלך העולם דיין האמת' [וראה רמ"א לעיל (סי' רכה ס"ב)].

[משנ"ב ס"ק יז]

דלא קשיב ראה מרחוק מקום, אלא משהגיע לצופים[9].

(9) אכן, אם ראה את ירושלים מרחוק, ולא עברו שלשים יום מראיה זו עד שבא למקום המקדש, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' פה) שאינו צריך לקרוע, כיון שהראיה מרחוק היא גם כן ראה טובה, והיא גורמת שכשיראה את המקדש לאחר מכן בתוך שלשים יום, שוב לא יעשה עליו הדבר רושם כל כך.

[משנ"ב ס"ק ח]

קרע אקר[10].

(10) ולהתעכב ולא לקרוע על ירושלים עד שרואה את מקום המקדש, דעת הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קג) שלכאורה מותר מדינא, וביאר שמה שכתב השו"ע שקורעים פעמיים אינו אלא לכתחילה, ולעצום עינים שלא לראות את ירושלים [העתיקה] עד שמגיע למקום המקדש, דעתו (שם) שמתור וראה מה שכתבנו לעיל (סי' ד)].

הלכות תענית סימן תקסב המשך מעמוד לח

להיות קטנים [ככל מצוה דאורייתא, ראה בהע' הקודמת] צריכים הם גם להיות רצופים, כתב לעיל (סי' רצג ס"ק ה) שהוא משום יתוספת שבת.

(8) ושיעור הזמן בדקות לענין תעניות דרבנן [חוץ מתשעה באב], כתב הגרי"מ טוקציינסקי (בספר בין השמשות עמ' עד-עד) יש לסמוך על סוף בין השמשות לדעת רבי יהודה [ראה שבת לד, ב], שהוא כ-17 דקות אחר השקיעה [ומימ' העיר שצריך לקרוא קריאת שמע תודלה קודם שאכל]. והוסיף, שראה את הגר"ש סלנט שהיקל להתפלל ערבית 10 דקות אחר השקיעה וצוה לחזור ולקרוא קריאת שמע בזמנה. אכן, ראה בספר בירור הלכה (תנינא או"ח סי' תקסב) שהאריך לחלוק שאפילו בתענית אסתר אין להקל לאכול לפני 27 דקות אחר השקיעה, וראה עוד בספר זמנים בהלכתם (בדש"ט, פ"ח). [וראה דעת שו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' סב ד"ה לענין גמר) כיצד יש לנהוג

ושיעור זמן צאת שלושה כוכבים קטנים בארץ ישראל, כתב הגרי"מ טוקציינסקי (בספר בין השמשות עמ' נא) שהוא בממוצע 36 דקות אחר השקיעה [בין 32 ל-40 דקות, תלוי באורך היום]. וראה בספר בירור הלכה (סי' רלה) שהאריך בבירור השיטות בזה. [וראה דעת השו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' סב) לגבי הזמן בארצות הברית ששם מתאחר זמן צאת הכוכבים, ואף שלכתחילה ראוי להמתין עד 72 דקות אחר השקיעה (כפי שהיו רגילים לנהוג באירופה), מימ' במקום הצורך אפשר להקל שמן הדין זמן צאת הכוכבים הוא 50 דקות אחר השקיעה, ומשום שאז הוא כבר חושך גמור לא פחות מכפי שחושך באירופה 72 דקות אחר השקיעה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' עב) נקט שלפי אופק ניו יורק זמן צאת הכוכבים הוא 60 דקות אחר השקיעה].
(7) ובטעם הדבר שלענין מוצאי שבת בנוסף לכך שצריכים הכוכבים

